

جمجمک برگ خزون

نویسنده: محمدهادی محمدی

تصویرگر: پرستوحقی

انتشارات: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

گروه سنی: ۳-۶ و ۷-۹ سال

چکیده‌ی داستان

«جمجمک برگ خزون»، ترانه‌متلی با روایتی در چند چرخه است که مادر، دختر کوچک خود را نوازش می‌کند و دخترک نیز در میان باغ و گل و فضای خانه‌های ایرانی با گنجشکی که کنار اوست دوستی می‌کند.

متل چیست؟

متل، بیان کوتاه و ساده‌ی ماجراهایی است که به دنبال هم می‌آیند. بیشتر متل‌ها وزن و گاهی قافیه دارند و بعضی از کلمه‌ها و جمله‌ها در آن‌ها تکرار می‌شوند. متل، کودکان خردسال را سرگرم می‌کند و به آن‌ها نظم فکری می‌آموزد، آن‌ها را با تجربه‌های تازه آشنا می‌کند و در زبان‌آموزی کودکان نقش مهمی دارد. متل‌های روزگاران کهن چون لالایی‌ها، سراینندگان شناخته‌شده ندارند. بعضی از سراینندگان متل‌های جدید از متل‌های قدیم الهام گرفته‌اند و متل‌های نو پدید آورده‌اند (فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، ش ۲، ص ۱۶۵).

بسیاری از ترانه‌متل‌ها معنی خاصی ندارند و نوعی از گونه‌های ادبیات عامیانه یا مردمی به شمار می‌روند که در گذر تاریخ و دگرگونی اوضاع و احوال اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هیچ‌گاه ارزش و جایگاه خود را از دست نداده‌اند و همیشه لذت‌بخش و شادی‌آفرین بوده‌اند (کتاب ماه، اشعار هیچانه در ادبیات کودک، ش ۶، ص ۷۹). آن‌چه سبب ماندگاری این متل‌ها در طول تاریخ شده آهنگین و بازی‌گونه بودن آن‌هاست. متل‌ها به دلیل آهنگین بودن و تکرار کنش‌ها در ذهن ماندگاری دارند و به راحتی به خاطر سپرده می‌شوند.

ترانه‌متل‌های ایرانی می‌توانند از راه زبان، کودک گذشته را به کودک امروز پیوند دهند. «جمجمک برگ خزون»، بازآفرینی تازه‌ای از ترانه‌متلی به همین نام است.

برخی ترانه-مثل‌های ایرانی محتوایی آکنده از خشونت دارند که مناسب کودک خردسال امروزی نیست. اما این ترانه-مثل‌ها به سبب آهنگ و ریتم زیبا اگر به درستی بازآفرینی شوند، می‌توانند هم بهترین زبان‌آموزها برای کودکان باشند و هم زیبایی‌های زندگی را به آن‌ها یادآور شوند. بر این اساس محمدهادی محمدی بازآفرینی «جم‌جمک برگ خزون» را با هدف ساخت یک روایت داستانی با یک پایان شاد و دوست‌داشتنی انجام داده است.

• لازم است قبل از بلندخوانی این کتاب با کودکان، حتما تمرین کنید تا با ریتم و آهنگ آن آشنا شوید.

توجه کنید که لازم نیست همه‌ی فعالیت‌های این دستنامه را در یک جلسه با کودکان کار کنید. این کتاب را می‌توانید چندین بار برای کودکان بخوانید و هر بار بر اساس حوصله و علاقه‌ی کودکان، یک یا چند فعالیت را با کودکان سهیم شوید.

فعالیت‌های پیش از بلندخوانی

گفت‌وگو درباره‌ی غوره، انگور و کشمش

هدف: بالا بردن دانش کودک، شناخت گیاهان

درباره‌ی مراحل رسیدن انگور از غوره تا تهیه‌ی کشمش برای کودکان توضیح دهید. می‌توانید با توجه به فصلی که کتاب در آن خوانده می‌شود انگور، غوره، کشمش، آب‌غوره یا برگ درخت مو را به کلاس بیاورید. اگر در منطقه‌ی محل زندگی شما درخت انگور وجود دارد کودکان را به دیدن آن ببرید. می‌توانید در همان‌جا بلندخوانی کتاب و فعالیت‌های آن را انجام دهید.

برای کودکان توضیح دهید که ضرب‌المثل‌ها سخنان پندآموزی هستند که معمولاً تاریخچه و داستانی در پس آن‌ها نهفته است. از آن‌ها بپرسید آیا منظور ضرب‌المثل «گر صبر کنی ز غوره حلوا سازم» را می‌دانند. سپس برای‌شان بگویید که گذر زمان باعث به وجود آمدن تغییرات بسیاری می‌شود و با صبر و تحمل می‌توان بالاخره روزی از غوره‌ی ترش‌مزه، حلوای شیرینی به دست آورد.

فعالیت‌های هنگام بلندخوانی

- تصاویر کتاب جزئیات فراوانی دارند، هنگام بلندخوانی و پس از آن به کودکان زمان بدهید تا تصاویر را ببینند و با آن ارتباط برقرار کنند.
- در صفحه‌های اول کودکان با فضای داستان که باغ و خانه‌ی روستایی است آشنا می‌شوند. از آن‌ها بخواهید چیزها و جزئیاتی را که در صحنه می‌بینند توصیف کنند.

فعالیت‌های پس از بلندخوانی

۱. ساخت کلاژ صحنه و شخصیت‌های داستان

هدف: تقویت مهارت‌های دست‌ورزی و نقاشی

تصویرسازی این کتاب به شیوه‌ی «کلاژ» انجام شده است. کلاژ یا «تکه‌چسبانی» شیوه‌ای است که در آن از بریده‌های کاغذهای رنگی، پارچه، روزنامه، مقواهای رنگی و موارد مشابه آن استفاده می‌شود.

شما هم می‌توانید صحنه‌ی این کتاب را با کودکان به شیوه‌ی کلاژ بازآفرینی کنید. برای ساخت صحنه با تکنیک کلاژ محدودیتی ندارید. می‌توانید علاوه بر کاغذهای رنگی، از وسایلی مانند پارچه، کاه، برگ درخت انگور، برگ‌های پاییزی و دیگر وسایل دورریز استفاده کنید. کودکان می‌توانند شخصیت‌های داستان را هم به دل‌خواه نقاشی و دوربری کنند. همچنین برای ساخت شخصیت‌های داستان می‌توانید از الگوهای ارائه‌شده استفاده کنید و کودکان شخصیت‌های داستان را بر اساس الگوها رنگ‌آمیزی و دوربری کنند. سپس شخصیت‌ها را در صحنه قرار دهید.

توجه کنید که در تکنیک کلاژ می‌توان به جای استفاده از قیچی و برش‌های دقیق، بدون ابزار و تنها با استفاده از دست و به روش آزاد، برش‌ها را انجام داد. از این صحنه می‌توانید هم هنگام بلندخوانی یا اجرای نمایش کتاب استفاده کنید و هم آن را به شکل تابلو در کلاس به دیوار نصب کنید.

۲. ساخت شخصیت‌های داستان با خمیربازی یا گل رس

هدف: تقویت تخیل و مهارت‌های دست‌ورزی

۳. ساخت ماسک شخصیت‌ها و اجرای نمایش

هدف: تقویت مهارت‌های دست‌ورزی و نمایشی در کودکان

ماسک شخصیت‌های غوره خاتون، مادر بزرگ و پدر بزرگ و جانوران را با کمک کودکان بسازید. کودکان با زدن این ماسک‌ها بر چهره نمایش کتاب را اجرا کنند.

۴. توجه به جانوران

هدف: ایجاد علاقه و دوستی با جانوران، توجه به محیط زیست و حیات وحش

- با کودکان درباره‌ی حمایت و دوستی با پرندگان و دیگر جانوران غیر اهلی و اهلی گفت‌وگو کنید.
- از کودکان بخواهید جانوری را که دوست دارند با آن دوست شوند، نقاشی کنند.
- می‌توانید با کمک کودکان برای پرندگان، لانه یا پناهگاه بسازید.
- در فصل‌های سرد کودکان را تشویق کنید که به پرندگان و دیگر جانورانی که در معرض گرسنگی هستند، غذا بدهند.
- پرندگان بومی منطقه‌ی خود را شناسایی و درباره‌ی آن‌ها با کودکان گفت‌وگو کنید.

۵. خواندن و گردآوری متل‌های دیگر

هدف: شناخت فرهنگ بومی

- با کودکان درباره‌ی متل صحبت کنید و اگر متل‌های بومی دیگری از منطقه‌ی خود بلد هستید، در کلاس برای بچه‌ها بخوانید.
- از کودکان بخواهید از پدر و مادر یا مادر بزرگ‌ها و پدر بزرگ‌های‌شان بخواهند متل‌هایی را که می‌دانند، برای‌شان بگویند یا بنویسند و در کلاس بخوانند.

